

RĘCZYĆ (116) *vb impf*

-ę- (97), -ą- (11), -an- (8).

inf ręczyć (11). ◇ *praes 1 sg* ręczę (37). ◇ *2 sg* ręczysz (1). ◇ *3 sg* ręczy (12). ◇ *1 pl* ręcz(e)my (1), ręcz(e)m (1) *ZapWar* (1:1). ◇ *3 pl* ręczą (5). ◇ *praet 1 sg m* -m ręczył (6). ◇ *2 sg m* ręczyłeś (1). ◇ *3 sg m* ręczył (19). *f* ręczyła (4). *n* ręczyło (1). ◇ [1 *pl m pers* -smy ręczyli.] ◇ *3 pl m pers* ręczyli (7). ◇ *plusq 1 sg m* -m był ręczył (1). ◇ *3 sg m* był ręczył (1). ◇ *fut 3 sg m* będzie ręczyć (1) *GostGosp*, będzie ręczył (1) *BielKron*. ◇ *1 pl m pers* będzi(e)m ręczyć (1). ◇ *con* [1 *sg m* bych ręczył.] ◇ *3 sg m* by ręczył (3). ◇ *impers praet* ręcz(o)no (1). ◇ *part praes act* ręcząc (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI* (trzy z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

1. Gwarantować realizację przyjętych przez kogoś zobowiązań, zapewniać, że obietnica, którą dano, zostanie dotrzymana; *fideiubere PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *spondere Mącz*, *Vulg*, *PolAnt*, *Calag*, *Cn*; *promittere Mącz*, *Cn*; *appromittere*, *expromittere Calep*, *Cn* (79): *Bürge werden*. Ręczyć. *Spondere*. *Calag* 106b; *Expromitto* – *Slubuję*, *reczę*. *Calep* 396a, 418a.

ręczyć za kogo [= przyjmując na siebie czyjeś zobowiązania] *komu* (1): á kto zá was nam będzie ręczył/ nie możem wálszym obietnicam gołym wierzyć/ gdyfście nas iuż nie raz imi omylili/ fluby y przyfięgi fwoie w niwecz obroćili *BielKron* 108.

ręczyć za kogo [= w czyim imieniu] (2): *Appromitto* – *Ręcze*, *szlubuję zainfsego*, albo *przi infzim*. *Calep* 84b. *Cf* *ręczyć komu za kogo*.

ręczyć komu za kogo [= w czyim imieniu] (1): *Iżci to [Zbawiciel] mocnie ręczył á zállubił zá tego to Bogá Oycá fwego/ iż kto vwierzy tym fwiętym fłowom á tym mocnym obietnicam iego/ [...] iż tákowy nigdy vmrzeć nie ma* *RejPos*180.

ręczyć komu za co (1): *Przyrzekałzże mi corkę fwą dáć w ftan małżeńki? (-) Przyrzekam, y zarázem dáięć ná to rękę. (-) I ia zá tólfzi ręczę*. *CiekPotr* 87.

ręczyć za co (2): *y [przyrzekł] do tego [tj. przy tym] ktego bi fie mu zwas Głowa podobala odmowic iey nieobiecal za den ftich/ zaco yako powiedaya/ Pan fzwagier retzil*. *PaprUp* G3. *Cf* *ręczyć komu za co*.

Ze zdaniem dopełnieniowym [iż] (2): *A nie dufacieli moim fłowom/ będziem wfzyfcy ręczyć álbo zakłady damy s pewnym przyrzekaniem/ iż fie wam k woli wfzytko sfćanie*. *BielKron* 108v; *RejPos* 180.

Zwrot: »na garło [= własnym życiem] [kogo] ręczyć« (1): *Bom ledwie wielkim gwałtem to na nim [na ojcu] wymęczył Iż gi [tj. najmłodszego brata] tu z nami poślął na garłom gi ręczył* *Rejfóz* O5.

Szeregi: »ręczyć albo zakłady dać« (1): *BielKron* 108v *cf* *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

»ręczyć a zaślubić« (1): *RejPos* 180 *cf* *ręczyć komu za kogo*.

a. praw. *O zobowiązaniach materialnych: dawać rękojmię; cavere pecuniam, sponsiones facere Mącz* (69) : *ZapWar* 1507 nr 2038; *LibLeg* 11/94v; *Kto ręczy ten niewolą/ íam foby zádawa/ A kto w długi záchodzi/ w więzyeniu rad ftawa*. *BielKom* B8; *A tácy [co przed sądem ręczq] niemogą fye od rękoiemftwá wyzwolic/ ále powinni zá ftronę wyręczoną tylą summę pláćić iáko ręczyli*. *GroicPorz* r2v; *kthory kolwiek by s nich [tj. z tych, którzy wspólnie ręczyli] dług zápláćić/ wfzythki inne wyzwala/*

wfzákże przeciw drugim ktorzy s nim ręczyli [...] może czynić/ co ná ich część przyydzie. *GroicPorz* r3, oo; *UstPraw* F; *SarnStat* 1160.

ręczyć czego komu za kogo (1): Ia kom ya nyeraczyl wyrzeczenya dobrze vrodzonemu Stanislawowy phalaczkyemu choranszemu varschewszkyemu szaslachethna Magdalana rodzona przerzeczonego Rhaphala *ZapWar* 1507 nr 2038.

ręczyć komu (10): *ZapWar* 1547 nr 2639; *BibRadz Prov* 27/13; iefli poddány ręczył cudzému poddánému, á páná fie nie dołożył [tj. nie spytał o pozwolenie] przedtym, tedy pan niewinien ípráwiedliwości czynić. *SarnStat* 1276. Cf *ręczyć czego komu za kogo*, »ręczyć za dług«, »ręczyć pokoj«, »spólną ręką ręczyć«, »ręczyć pod zakładem«.

ręczyć ku czemu (2): Rękoymia ktory zá dlužniká ręczył ku oddaniu przyfyęgi/ á on dlužnik nie oddawfzy przyfyęgi zmárłby/ powinien ieft przyfyęgę wypełnić *GroicPorz* í. Cf »ręczyć ku prawu«.

ręczyć kogo (G a. A) (1): Zábierz fzáty iego kto ręczył cudzego/ á kto przyrzekł zá obca/ poćiedzay go [tj. zajmij mu mienie za dług]. *BudBib Prov* 20/16; [A co sie tknie tych listow, ktore sam przy Jurdze Derowskim, tedy W(aszych) M(iłościwych) Ks(iąząt) proszę, żeby je Derowski do kancelaryjej W(aszych) Ks(iązęcych) M(iłości) włożył, a tam niechaj leżą dotąd, aż sie ta sprawa dokończy cosmy Ramstya [lege: Ramszła] ręczyli. *ListyPol* 1529/8]. Cf [»ręczyć [kogo] w [jakiej] summie«].

ręczyć co (żywotne) [= za co] (1): A iefliby ífciec ręczył bydło fwoie niż fzeć niedzyel wynidą/ tedy mu ma być dano: á o fzkody fąd Grodzki ma odefłác do zymftwá. *UstPraw* F.

ręczyć o co (3): Gdy kto zá kogo ręczy o iáką fumnę piędzdy/ do czáfu fłufznego/ á ten co zań ręczy nieda ná czás poftánowiony onego dżugu: [...] tedy rękoymiovi ma być daná fłufzna zaftáwá *UstPraw* F4v, F4v [2 r.].

ręczyć za kogo [= przyjmując na siebie czyjeś zobowiązania] (40): a to vedle they vgodj ktorą przes ny ktore [lege: niktore] swe przyczioły miedzy soba syedney strony a zdrugiey z [...] brathem swem rodzonym za ktorego tesz ręczył pan Stanislaw vilczkj [...] zobopolnye są postanovily *ZapWar* 1548 nr 2668, 1502 nr 1910, 1528 nr 2466, 1547 nr 2639, 1549 nr 2658, 1550 nr 2665; *MetrKor* 40/816 [3 r.]; Za ktorego Ormienyna reczilo kylko *LibLeg* 11/94v, 11/95; Rękoymia kiedy może czynić przeciw temu zá kogo ręczył. *GroicPorz* oo, r2v, r3v [3 r.], r4v, í; SYnu moy/ ręczyfzli zá przyiácielá twego/ wwiążileś inemu rękę twoię/ vfidliłeś fie íam fłowy vfth twoich *Leop Prov* 6/1; Dzyeći mále o trzy rzeczy winny odpowiedác: Iedna [...]. Druga/ gdyby kto zá ich oycá ręczył/ [...] tedy dzyeći winny onę rękoymią wypráwowác. Trzećie/ [...] *UstPraw* H3, E2, F4v [4 r.]; *BibRadz Prov* 27/13; *Mącz* 410a; Człowiek dobry ręczy zá przyiácielá/ ále ten ktory wftyd ítrácił odbieży go. *BudBib Eccli* 29/17; *GórnRozm* I; Kmieć ktory nie zášieie/ iuz wiáry nie godźien: á we zły rok y w głód Pan go nie záłoży/ áni zborguie: nikt zań ręczyć nie będzie. *GostGosp* 38; Ani ten który gra, áni co zan ręczy nie ieft obowíazan plácic dżugu. *SarnStat* 706, 1244; *CiekPotr* 34. Cf *ręczyć czego komu za kogo*, »ręczyć pokoj«, »przed sądem ręczyć«, »spólną ręką ręczyć«, »ręczyć pod zakładem«.

ręczyć za kogo [= w czyim imieniu] (1): A czy panowie Chlewienszi Gabriel y Kristow na ssię przerzeczony zaklad prziięli iako czy ktorzi maią Latha a za Ieronima ktory Lath nyma vrodzony Mikolay Chleviensi ocziecz ych ręczy y then zaklad na ssię przeymvye *ZapWar* 1550 nr 2655.

ręczyć za co (7): za czo wssiczzi ręczemy pod thym ze obyczaiem wissei opisanym czo to przirzekamy wssyczko s dzierzecz *ZapWar 1549 nr 2657*; a gdy [*poruka, tj. poręczyciel*] przifzyżanze thedi on dluznik bandzie powinnyen placicz tho za czo ręczila. *MetrKor 40/816; LibLeg11/95; UstPraw F4v [2 r.]. Cf »ręczyć za dług«.*

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: iż (3), żeby(1)] (4): yakom ya nyeraczil za sliachathna malgorzathą voynova z opaczy zeby myala opravycz vyano swe synovy svemv sthanyslavovy *ZapWar 1528 nr 2466, 1547 nr 2639, 1548 nr 2668*; [*pan za pozwanego poborcę ma się stawić u sądu*] y ręczyć zań/ iż práwu dołtoi/ á zá fwoy wyftępek dofyć vczyni. *UstPraw E2.*

cum inf (2): Iakom ya nyeraczyl szwroczyz zamykolaya Thobolycza [...] kolnyerza parlovego *ZapWar 1502 nr 1910*; (*nagł*) [*Rota przysięgi*] O rękoiemftwo. (-) IZ ty ręczyłeś zá fzláchetného N. z N. zápláćić dwádźiesięćią grzywien pieniędzy/ [...]. *SarnStat 1244.*

W połączeniach szeregowych (2): DŁuźnikiem kto bywa [...]. Naprzod/ gdy v kogo co pożyczyc/ gdy zá kogo ręczy/ gdy co kupi/ gdy obieca zá kogo dług plăćić. *GroicPorz r2v; Fideiubeo, Słubuyę/ ręczę, przirzekam/ záftępuyę kogo/ bierzę to ná fię. Mącz 126a.*

Zwroty: [»dawać rękę ręcząc [*przed kim*]«: Człowiek bez rozumny (ieft) ktory dáie rękę ręcząc przed przyaćielem swoim [*percutit manum: spondens sponsionem coram amico suo*]. *BudBib Prov 17/18 (Linde).*]

»ręczyć [komu] za dług« = cavere pecuniam [alicui] *Mącz (2)*: Kto komu ręczy zá iáki dług y też o co inłzego/ á on co zań ręczono nie uczyni dofyć: tákowy rękoymia [...] będzieli miał pokoy o ono rękoiemftwo rok i fzelć niedzyel [...] tedy zá dáwnoćią powodu zniknie [*tj. uniknie (placenia)*]. *UstPraw F4v; Mącz 41d.*

»ręczyć pokoj« = gwarantować niekwestionowanie czyjegós prawa do posiadania [w tym: od kogo (2), za kogo (2), komu (2)] (4): Iako ya tho vyem ysze malgorzetha nyemyala Ranczyz pokoyv oth syostri anny y oth dzyeczy katharzyny. *ZapWar 1507 nr 1972, 1507 nr 1972, 1549 nr 2662, 1550 nr 2676.*

»ręczyć ku prawu« = obiecać stawić się do sądu (1): Vador, Ręczyć ku práwu. *Mącz 476a.*

»przed sądem ręczyć« [w tym: za kogo (1)] (2): Iedni [*rękojmie są*] co zá kogo przed Sądem ręczą/ ták wfprawách [!] vtćiwych iáko też hániebnych/ w ktorych obwinionemu idzie o gárdło. [...] Drudzy fą co nie przed Sądem ręczą. *GroicPorz r2v.*

»słownie ręczyć« (1): tákowy rękoymia iefli słownie ręczył/ iż nie zapifem/ będzylei miał pokoy o ono rękoiemftwo *UstPraw F4v.*

»spólną ręką ręczyć« [w tym: za kogo (2), komu (1)] [szyk zmienny] (3): *ZapWar 1549 nr 2657*; GDy ich wiele zá iednego ręczą fpolną ręką/ á iednego z nich pozową/ thedy pozwány muśi wfzytek dług plăćić. *GroicPorz r4, r3.*

[*»ręczyć ([kogo]) w [jakiej] summie«*: Obiecałem ręczyć kogo/ lecz w pewney summie: iżem obiecał/ chcę temu dofyć vczynić/ ále nie ták/ żebych ręczył/ niewiedzác iáko w wielkiéy summie. *SenekaGórn 225 (Linde).*]

»ręczyć pod zakładem [w tym: za kogo (1), komu (1)]; zakład ręczyć« (2;2): yz tha tho Iagnyęska Lesczynska [...] ma myecz we wssysthkym pokoy oth slachathnego Iana Lesczynskiego y oth zony iego poth Pyączyą seth zlothych zakladv ktory zakład ręczy ta tho slachathna Anna *ZapWar 1549*

nr 2662 [idem 1550 nr 2676], [1547] nr 2641, 1550 nr 2676; Sponsiones facere, Przirzec/ ręczyć pod zakładem. *Mącz* 410a.

Szereg: »ręczyć, (i, a, albo) (rąk swych danim) przyrzec (a. przyrzekać)« = *promittere et spondere* *Mącz* [szyk 4:2] (6): który zakład strony przięły dobrowolnye a dla lepssey pewnoszczi ranczyły i rąk swych danym przyrzekły *ZapWar* 1550 nr 2665; Weźmi szatę tego kthoryć ręczył za obcego/ á kthoryć przyrzekał za obcą/ weźmi zakład od niego [*Tolle vestimentum eius, quia fideiussit pro extraneo: et pro extranea cape pignus eius*]. *BibRadz Prov* 27/13; Cavere pecuniam alicui. Ręczyć/ álbo przirzec komu za dług. *Mącz* 41d, 410a [2 r.]; *BudBib Prov* 20/16.

2. Zapewniać o czymś [w tym: (ja) ręczę (32), mogę ręczyć (1)] (33) :

ręczyć komu (17): *OpecŻyw* 30; Ale niech ma zapłatę godność między wami/ Ręczę wa^m/ że zrownacie z ich tam Sorbonami. *KochSat* B3; By iedno to tak było [że biskup to zatwierdzi]. (-) Ręczę ia tobie za to Księżę miły Doktorze *OrzQuin* M2; Naydzye fie co odpowie mu [tj. uczonemu *Marcyjalisowi*] ná wšytki słowá/ Ręczęć że temu zdoła *Marćinowá* głowá *PaprPan* Ov, C3, C3v, D4, I2v, P2 (11); *SkarŻyw* 593; *GórnRozm* Cv; Ten [nieprzyjaciel] gdy mu w zęby weyźrzy za to ręczę tobie. Ze cię [lege: się] kęs ftráchu náie *CzahTr* I3v.

ręczyć za kogo (7): (nagł) Ian Witowłki piáraz *Trebowelłki*. (-) Nie boy fie nie ząwiedzye ia ręczę za niego *PaprPan* I4v; Ktory [tj. *Kalchas trojański*] fie włęknąwłzy *Greckiey* nawáłności/ Odftąpił od *Troianow* á do *Grekw* przyftał/ [...] ręczę ia za śwego [tj. *biskupa Secigniewskiego*]/ Iże nas nie odftąpi/ lecz pomoże wšzego. *PaprPan* V3v, K, P4v, X4v, Bbv; *GórnRozm* Cv.

ręczyć za co (10): *OrzQuin* M2; (nagł) *Bártolż Czelácki*. (-) [...] Ale krolá celuie za toć ręczę śmieie *PaprPan* P2v, I2v. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: za to (7); iż(e), że (17), bezspójnikowo (7); zdanie nadrzędne w antepozycji (2)] (24): A ręczę tobie za to/ iżże będziełli fie w nich [tj. w tych *książkach*] iako w proštych rzeczách obiérál/ [...] ij pociechę dułłną [...] będziełś miał *OpecŻyw* 30; *KochSat* B3; Niewiem by [*Wernerus uczony*] śwym dowćipem tu w *Ruśi* co śpráwił/ Iuż náłż [*Bartosz Korytko*] w to lepiey tráfi za to ręczę tobie *PaprPan* D4; On zacny *Atálántá* choć zmyłłny był wiele/ Nie vmiałby z náłżym [*Boreckim*] nic za to ręczę śmieie *PaprPan* L; LVkulus bárzo zacny mąż mowią był w *Rzymie*/ Ale ręczę przy náłżym że s śwym męłtwem zginie. *PaprPan* Xv, C3, C3v, Ov, P2, P4v (19); *SkarŻyw* 593; Iá tobie ręczę za *Włochy*/ iżby ná taką iáka iełt v was *Wolność* [tj. *przywileje szlacheckie w Koronie*] nigdy nie przyzwolili *GórnRozm* Cv; *CzahTr* I3v.

Jako zdanie wtrącone (4): (nagł) *Szczuczcy*. (-) TYch fie młodość ia ręczę káždemu podoba *PaprPan* H3; Niech *Amurat* doftátkiem mocą fie nie chłubi/ Bo ią prętko ia ręczę przed náłżemi [*książyty kijowskiemi*] zgubi *PaprPan* H4, X2, Aav.

Szereg: »obiecować i ręczyć« (1): Ia *Leo* vfáiac świątemu *Sámfonowi*/ obiecuię tobie y ręczę: iż ieśli dałz oleiu ná potrzebę szpitálną/ iż zdrow będziełz *SkarŻyw* 593.

3. Przyjmować dając poręczenie wykonania dawniejszych zobowiązań [kogo do kogo, do czego] (2) : Item *Poslowie ziem Mazoweczkich* [...] imieniem slachti przeth nami przekładali iz starosthowie nasi [...] *Ludzi* a *Cmieczie* slachczie z ich wsi do miasth bierzą i do wssi *krolewskich* rancza a s sthara

dawnego obiczaiu bilo tho zachowano iz slachta z miast a Dzierzaw krolewskich nigdi do siebie ludzi a kmieczy (krolewskich) nieranczili *ZapWar 1545 nr 2646*.

4. Obiecywać uroczyście [kogo komu] (1) :

W połączeniu szeregowym (1): Gdzie iuż thám [tj. przy chrzcie] rodzicy ofiáruią/ ręczą/ y poślubią ono dzieciátko Pánu Bogu/ á kładą ná nie znák z wody á z Duchá s. *RejPos 152v*.

5. Zabierać komus mienie jako należność za dług (1) :

Szereg: »ręczyć abo arestować« (1): IEŕliby [kto] Rękoymie ábo Poŕly [...] poŕláné do siebie [...] dotykáiąc lie [tj. działających w imieniu prawa]/ to ieŕt ręczać ábo áreftuiąc bydło/ konie/ łtádo [...] zgwałcił/ ábo vbił: takowy pozwány [...] rány ránionému zápláćić [...] ma *SarnStat 1174*.

Synonimy: 2., 4. *poprzysięgać, poślubować, przyrzekać.*

Formacje współrdzenne: ręczyć się, obręczyć, obręczyć się, poręczyć, przyręczyć, wyręczyć, zaręczyć, zaręczyć się; poręczać, zaręczać, zaręczać się; rękować, porękować, porękować się, zrękować, zrękować się.

Cf **RĘCZĄCY, RĘCZENIE, RĘCZONY**